

Tage Blum skryf oor die voortbeweging van skepe deur roeiers, skroewe, stoomenjins, turbines en atoomkrag; terwyl Gerhard Timmermann die ontwikkeling van die vissery behandel (pp 170-181).

George P. B. Naish wy aandag aan die seil-sport (pp 184-201) en daarna volg Alan W. H. Pearsall se hoofstuk oor die bewapening (outydse kanonne, 15e eeu — 1915). Daar is 'n pragtige tekening van 'n Sweedse kus-verdedigingskip (1922), besonderhede oor mynveërs, antidiikbootwapens en sketse van oorlogskepe (1812-1936, 1939-1947 en later). Rolf Scheen is verantwoordelik vir die hoofstuk "Navigeren en manoevreren", bw dieploodsoorte, kompasrose, navigasie-instrumente, peilinstrumente, radio-rigtingsoekers, radar, vuurtorings (aan ons kus is Kaap die Goeie Hoop en Copper aangedui, p 241), seekaarte, seilteorieë, koerse, seemansuitrusting en vrye-tydsbesteding aan boord.

Ten slotte dan nog die uitgebreide register (pp 265-277).

Ek wil hier graag nadruk lê op die groot historiese waarde, ook militêr-histories, wat hierdie pragtige werk met sy duidelike tekste en voortreflike afbeeldings besit. Daar is, in die geskiedenis van die outydse skeepvaart, soveel wat of as bekend beskou word of al te dikwels op 'n ontoereikende wyse toegelig is ten geriewe van hulle wat vol belangstelling vir die onderwerp is, maar die skeepvaart slegs in die rol van 'n belangstellende toeskouer gadeslaan.

'n Vraag wat in my gedagte gekom het, is dié van 'n verklarende vakkundige woordeboek in Afrikaans wat ook histories en militêr-histories georiënteer is. Dalk bied **De Glorie van de Scheepvaart** hier 'n dankbare studie-objek. Dit laat my dink aan dr J. F. Bense se stelling van 1925, soos gepubliseer in sy werk **Anglo-Dutch Relations from the earliest times to the death of William the Third being an historical introduction to a dictionary of the Low-Dutch element in the English Vocabulary** (The Hague, 1925), waarin hy op p xiv verklaar dat hierdie studie hom geleer het:

"the carrying trade between Great Britain and the Continent was chiefly in the hands of the Dutch under Cromwell's Navigation Act; hence the continual con-

tact between English and Low Dutch Seamen, which led to the introduction into English of several Low Dutch nautical terms".

— Jan Ploeger

C. M. BAKKES: Die Britse Deurbraak aan die Benede Tugela op Majubadag 1900. Sentrale Dokumentasiediens, SAW Publikasie No 3 (Pretoria, 1973), pp 106. Met kaarte, foto's, bylaes I-III, bronne en literatuur, register.

Wie die bronnelys van kmdt dr Bakkes se proefskrif nagaan, kom sterk onder die indruk van die groot hoeveelheid bykans onaange-roerde bronnemateriaal wat daar, sowel in ons eie land maar veral in Engeland, met betrekking tot die Anglo-Boereoorlog bestaan en wat lê en wag om deur huidige en toekomstige navorsers verder ontgin en verwerk te word.

Met inagneming van die huidige stand van sake is dit belangrik om daarop te let dat ons, na $\frac{3}{4}$ eeu, wat die geheelbeeld betref, nog grotendeels moet staatmaak op die Britse bevindings van die hand van L. S. Amery en genl-maj sir Frederick Maurice. Van eersgenoemde se bekende reeks verklaar die skrywer dat dit "as monumentale geskrif... sekerlik vir 'n onbepaalde tyd 'n onmisbare bron ten opsigte van die Tweede Vryheidsoorlog (ek sou verkies: South African War, skr) sal bly". Van lg se werk verklaar hy, dat hierdie publikasie, wat 'n amptelike Britse weergawe is, "verskonend en beskermend" is en op een toonhoogte voortbeweeg.

Uit hierdie oogpunt beskou, is dit bemoedigend dat daar tot hede drie dele van dr J. H. Breytenbach se reeks **Die Geskiedenis van die Tweede Vryheidsoorlog in Suid-Afrika, 1899-1902** verskyn het.

Geleidelik begin ons dan, eindelijk, oor 'n versamelwerk te beskik waarin, met inagneming van bogenoemde en ander Britse bronne en publikasies, vir die eerste maal op 'n wetenskaplik verantwoorde wyse gebruik gemaak word van 'n grotendeels nog onontgonne goudmyn van argivalia waaroor ons eie argiefbewaarplekke beskik. Hierdie goudmyn bestaan hoofsaaklik uit boustowwe wat hul ontstaan te danke het aan die verrigtings van die Boeremagte. Ten opsigte van die reeds bestaande, bogenoemde Britse militêr-histo-

riese publikasies is dr Breytenbach se werk aanvullend en soms tereg wysend. Met betrekking tot ons eie, Suid-Afrikaanse militêre geskiedskrywing, is sy werk die begin van 'n nuwe tydperk. Hy bespreek dr Bakkes se onderwerp in die loop van sy derde deel en laat — in sy werk — vir die eerste keer volkome reg geskied aan ons eie dokumentasie aan boerekant. Op dié wyse streef hy ook daarna dat daar, ook in ons geledere, 'n einde kom aan onkunde, om van soms ongemotiveerde, onverantwoorde opvattinge, gissings en dwalings nie te praat nie.

Onkunde trots

Onkunde was een van die skrywer se redes om allereers alles te versamel waarop hy sy hande kon lê om die slag van Pietershoogte (27 Feb 1900) ten volle te kan rekonstrueer om — om dié wyse — bestaande onkunde uit die weg te ruim.

En in hierdie proses, tydens hierdie speurtog, het hy in Engeland waardevolle dagboek- en ander materiaal in Britse regimentsmusea teengekom wat tot vandag toe ongepubliseer is. Hy het onder andere die museums van die **Devonshire Regiment** en die **Prince of Wales's Own Regiment** besoek. By die lees van hierdie en ander eenheidsname en die feit dat hulle met regmatige trots in stand gehou word, kom die begeerte weer 'n slag bo dat, oor die lengte en breedte van ons land, soortgelyke tradisieversterkende museums mag ontstaan, groei en bloei! Hulle is onontbeerlik, nie alleen vir die historikus nie.

33 uur

Die skrywer het dan, aan die hand van gegewens wat hy in ons land (Pretoria) en elders versamel het, nie alleen met bogenoemde doelstelling, 'n tydperk van 33 uur (26 Feb 1900 — 28 Feb 1900) gerekonstrueer nie, maar terselfdertyd ook alles in sy vermoë gedoen om 'n betreklik onbekende slag sy regmatige plek in ons militêr-historiese verlede te laat inneem. Ten slotte, en dit is minstens net so belangrik, het hy hom beywer om 'n werk- en studieboek ten behoeve van die opleiding van ons eie toekomstige krygsoffisiere daar te stel. Hier lê die skrywer veral nadruk op die toepassing van erkende krygsnorme en die konvensionele oorlogvoering.

Ontplooiing. Verowering

Die skrywer het sy onderwerp logies ingedeel

en begin met die skets van die militêre situasie soos dit op 26 Feb 1900, aan Britse en Boerekant aan die Tugelafront was. Sedert 11 Feb 1900 was genl sir Redvers Buller reeds bedrywig om sy vierde deurbraakpoging na Ladysmith (sien kaart: Britse krygsplan vir 27 Feb 1900) te verwesenlik en op dié dag was hy gereed om met ruim 27 000 man 'n poging aan te wend om Ladysmith te probeer ontset deur sy hoofaanval teen Pietershoogte te loods en om verder Railway Hill en Harts Hill te probeer beset.

Hierdie gebied was die sentrale deel van die Republikeine se Tugelalinie wat, oor 'n afstand van 14 km van Vertrekrand tot Aasvoëlkrans, anderkant die samevloeiing tussen die Tugela en die Pietersspruit, geloop het.

Met 'n Britse oormag gereed om die aanval op Majubadag 1900 te loods, is die krygsverrigtings van Britse kant met 'n hewige bombardement ingelui. Die Boere was nie behoorlik voorberei en georganiseer nie, hul krygsmoreel was laag, waarskuwings is in die wind geslaan en nadat die Britse 6e Brigade die suidelike punt van Pietershoogte verower het, het die 11e Brigade teen Railway Hill en die 4e en 11e Brigade teen Harts Hill opgeruk. Laasgenoemde stelling is weliswaar skouspelagtig deur die Republikeine verdedig, maar om 1800 was die hoogtepunt van die slag verby.

In die rante het Britse soldate hulle begin ingraaf terwyl hulle aan 'n teenaanval gedink het, terwyl waens uit die Republikeinse laers in die rigting van Elandslaagte begin wegtrek het . . .

Op dieselfde tydstip het genl Buller na Ladysmith laat sein dat genl P. A. Cronje by Paardeberg oorgegee het. Die Tugelalinie is prysgegee en na middernag het die krygsraadvergadering in genl L. J. Meyer se tent opgebreek. Op die 28e Feb 1900 het assistent kommandant-generaal Louis Botha aan staatspresident Kruger gesein: "... Hernemen (van) de posities geheel uit de kwestie. Kan de burgers niet zoover krijgen. En de vijand is reeds by linkervleugel van genl Meyer voorbij van waar zij ons nu van achter beschieten . . ."

Ongeveer 3 000 Republikeine, eerder 'n paar honderd minder, is — aldus dr Bakkes — 'n aanvaarbare syfer vir die aantal burgers wat

op 27 Feb 1900 teen 'n Britse oormag aan die Benede-Tugela geveg het. En hulle het teenoor 'n Britse oormag van ruim 27 000 te staan gekom.

Waardering

Hoofstuk VII van die proefskrif is, met betrekking tot die ontleding van die militêr-historiese situasie, van besondere belang. Vir die neerlaag van Pietershoogte het genl Joubert die sondebok geword. Ook genl Botha het in die gedrang gekom in die oë van verskeie be-(ver-)oordelaars.

Die skrywer bewys dat hierdie blaam ongegrond is en wys ander aan wat nie aan gestelde verwagtings voldoen het nie (p 75). Aan Britse kant is hy getref deur die onbeslistheid van genl Buller, aan die kant van die Republikeinse bevel was daar volgens hom 'n skreiende gebrek aan kennis aan logistieke kennis (p 77), terwyl sowel die Britse as die Republikeinse gevegsleiding in bepaalde opsigte gefaal het.

En die vermoëns en kwaliteit van die troepe? Aan die een kant soldate geskool in die mi-

litêre tradisie van Europa, aan die ander kant "burgers wat nie 'n dag se formele militêre opleiding geniet het nie".

Aan die een kant streng gedissiplineerde vegsmanne met 'n afgestompte inisiatief, aan die ander kant "excellent shots and fine horsemen and their is the instinct of the hunter rather than the soldier." Boere vertrou met die verdedigingsfase, met — aan weerskante — geen ingewikkelde gevegsbeplanning... Ander punte van dr Bakkes se waardering behels gevegsmiddele, krygsmoreel, terreinbenutting, weersgesteldheid, die "friction de guerre"-faktor, en die strategie.

Uit altesame 41 aspekte het die Britte tydens die slag van Pietershoogte aan 29 heeltemaal, aan 4 gedeeltelik en aan 8 glad nie voldoen nie. Die Republikeine het aan 14 heeltemaal, aan 7 gedeeltelik en aan 20 glad nie voldoen nie.

Die vraag kan gestel word tot watter gevolgtrekkings gekom word indien die Republikein van die kleinkrygtydperk op so 'n wyse getoets word.

— Jan Ploeger

ERRATUM

Militaria 4/3

Vir die bydrae 'Die Oorgawe van Johannesburg (31 Mei 1900)' is navorsing gedoen in

die Dr W. J. Leyds-argief, Band 60/2, lêer GZR 7093/00. Verdere informasie oor die onderwerp kan uit dieselfde argiefgroep gevind word in Band 70/1, lêer GZR 6178/01.